

РЕЗЮМЕ

от гл.ас.д-р Валерия Кардашевска
на монографията „Българският песенен фолклор – етап от обучението по
сценична реч“
представена като хабилитационен труд в конкурса за заемане на академичната
длъжност „доцент“

От както човекът се е появил на този свят до днес словото овладява, преодолява, завладява живота ни. Още в най-дълбока древност хората са усещали неговата сила. Развивали са уменията да водят аудиторията по пътя, който са избрали – на изкуството, на живота, на съдбата. В Древна Елада добрите оратори са побеждавали в словесни двубои и са повеждали обществото. Спечелените словесни битки са променяли и определяли съдбата на цялата общност. От Агората през Римския сенат, във време на революции, в съдебните зали, на дипломатически срещи и международни преговори, та до съвременната медийна реторика словото има водеща роля, защото притежава силата да променя нагласи. Великите пълководци са вдъхновявали своите войници не само с дела, но и с много силни и въздействащи думи в началото на решаващи битки. Големите политици са променяли съдбата на цели народи и са ги извеждали до ново стъпало на общественото развитие благодарение на убедителното и вдъхновяващо слово. Така възниква политическата демокрация – родена в словата на Перикъл и Аристотел, възродена от Джон Лок и Жан-Жак Русо и преродена днес в езика на Джовани Сартори¹. България също има своите словесни лидери – Петко Славейков, Никола Петков, д-р Петър Дертлиев, Йосиф Петров. От сцената на Народния театър публиката е завладяна от гласовете на Владимир Трендафилов, Георги Стаматов, Петя Герганова, Олга Кирчева и още много талантливи и вдъхновяващи титани на българското слово.

От Агората до Кътчето на ораторите в лондонския Hyde park, от оркестрата в Древна Елада до Народния театър и читалищната сцена - всеки изразява себе си чрез езика. Чрез онази „безпределна и безпощадна красота на езика, - както го определя П. Увалиев², - който ни сродява с красотата на вселената, защото всяка сричка е годна да стаи в себе си капка вечност.“³ Там, под светлините на прожекторите, и днес душата на актьора трепти в пространството чрез тялото и гласа. Готова е да рисува картини, да създава светове, да предава емоции и завладява сърцата на публиката. Защото актьорите работят с душа и сърце и носят чистото детско усещане за вяра. Вяра в истината, в красотата, вяра в светлината и словото като начало на всичко! Началото,

---

¹ Джовани Сартори (1924 – 2017) професор по философия и политология във Флоренция, Станфордския университет, Калифорния. Чете лекции в Харвардския и в Йейлския университет. Удостоен е с Алберт Швайцер професура. Автор е на 15 книги и множество статии, печатани в редица световни списания. Неговите основни научни интереси са в областта на политическата теория и на демокрацията и политическите партии. Най-популярното му произведение е „Теория на демокрацията“.

² Петър Увалиев, псевдоним *Pierre Rouve* (1915-1998) е български дипломат, филмов продуцент, сценарист и режисьор, театрален режисьор, теоретик на изкуството, семиотик, университетски преподавател, писател, преводач, радиожурналист и критик. Той е един от най-влиятелните български интелектуалци емигранти през втората половина на XX век.

³ <https://www.youtube.com/watch?v=qAv4PTKxluA>, 6.06.2018.

което актьорът творец никога не е късно да постави. Да отвори сетивата си и да поеме по новия път, в новия ден, към новите хоризонти. Да се увлече в играта и да поведе всички след себе си. Защото известно е, че когато се говори или пише за театрално изкуство, всъщност става дума за игра. Древногръцкият философ Платон смята, че човек е призван от Бога да играе, да се занимава с прекрасното и духовното. Немският философ Емануел Кант разглежда играта като система от дейности, която предизвиква положителни емоции. А според теорията на холандския историк и философ Йохан Хьойзинха, творил в средата на миналия век, всяко изкуство е игра: игра на въображението, на вдъхновението, игра на думи, игра на звуци, на цветове, игра на тела. Вдъхновяващи и провокиращи са думите на големия български учен и дипломат Петър Увалиев: „Но заговорим ли на глас за Глас, казваме Език. И тук веднага се налага да Ви изповядам - не аз говоря език, на който ви говоря, а езикът, на който ви говоря, ме говори!“⁴

Актуалният проблем за звучащото слово, за неговата пластичност и образност става все по-остър и придобива все по-широки измерения. Очакванията и изискванията към словодействащия актьор днес нарастват неимоверно - като започнем от налагащите се тенденции в модерната режисура и драматургия, обществената психология, разчупената и нестандартна театрална среда, хигиената на гласа и т.н. Различните методологии имат своите достойнства и са доказано полезни. Умелото използване на всички съвременни достижения на физиологията и психологията, на невролингвистиката и когнитивните открития също подпомагат и развиват говорните умения на съвременния актьор. В определени периоди от развитието на дисциплината са извеждани различни акценти. Дори могат да се отделят периоди на модерност с акцент върху стилистиката и лексиката или акцент върху звукоизвличането и артикулацията. Днес динамиката на живот, бързите комуникации и огромното количество информация са колкото полезни и разкриващи нови хоризонти, толкова и притискащи. Въпреки че все по-често водещ мотив в работата по израстването на един актьор е факторът време, има етапи и процеси, които изискват овладяване, осъзнаване и автоматизиране. Всеки един от тях е важен и не бива да се пропуска или препуска през тях. Надграждането и затвърждаването на вече овладяното е добре да става бавно, за да бъде устойчиво. Актьорът днес борави с огромен диапазон на репертоар от епохи и стилове, затова се нуждае от все повече сръчности и словесни изразни средства. Това означава както добра говорна техника – артикулативна сръчност, сила и пробивност на звука, правоговорни познания, така и гъвкавост и умения в различни говорни стилове, способност да приспособява говорния си стереотип към акустичната и комуникативната среда.

В теоретичното изследване върху звучащото слово на базата на използваната специализирана научна литература от областите етнография, фолклористика и театрално изкуство; работа в семинари и практически занимания в часовете по сценична реч се оформи своеобразен метод за работа в обучението по сценична реч. Той се базира върху изследване, което е синтез от проучване, подбор и анализ от гледна точка на носителите на фолклорната култура и собствена професионална гледна точка на преподавател по сценична реч. Чрез целенасочена работа в часовете по сценична реч с игровата техниката се създава възможност за развитие и обогатяване на основните елементи на словесната изразност. За тази цел могат да се използват моменти от българския песенен фолклор и фолклорната обредност, в които елементите на театралност са най-силно изявиени. Така се развива способността на актьора чрез

---

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=qAv4PTKxluA>, 6.06.2018.

словото, като естествено „продължение на тялото в пространството“, да въздейства на зрителя.

В този труд анализирам един възможен път, който може да бъде извървян от всеки актьор, готов да тръгне към различното. Да се върне към корените си и да опознае себе си. Да развие това, което може, и да го усъвършенства. Аз също вървя по него и всеки час, с всеки клас и студент търся нова провокация. Защото е важна не целта, а пътят. Това е една възможност за търсене, обогатяване и прилагане на нови изразни средства за усъвършенстване на гласово-говорната техниката на актьора чрез словесното действие в българския песенен фолклор.